

کاوه تیموری

اشاره

انتخاب سطرها و مشق‌های آموزشی و ساده برای انتقال به دانش‌آموزان یکی از مهارت‌هایی است که دبیران هنر و معلمان و مدرسان خوشنویسی باید به آن آراسته شوند. کارکرد مشق‌های ساده و آسان این است که نگرش دانش‌آموز و هنرجو را نسبت به خوشنویسی تلطیف می‌کند و او را در راه رسیدن به زیانویسی مدد می‌رساند. در این مقاله ضمن بیان اهمیت مشق‌های ساده خط نمونه‌های آموزشی و کاربردی آن‌ها اجرا شده است. این مشق‌ها می‌تواند دستمایه مناسبی برای دبیران هنر قرار گیرد تا به رونق‌بخشی آموزش خط در کلاس کمک کند.

کلیدواژه‌ها: مشق‌های ساده، اهمیت، لذت‌آفرینی از خط، ارائه نمونه‌ها

سرمشق‌های ساده

یکی از امتیازات کلاس‌های خوشنویسی، نحوه مواجهه مطلوب با هنر جوی تازه‌وارد است. انتخاب سرمشق مناسب در نخستین جلسه نقش قابل توجهی دارد. به‌طور معمول پس از ارائه مفردات و حروف ساده، معلم و مدرس خط باید سرمشقی را به هنرجویش ارائه دهد که در شیبی منطقی با توانایی او سازگار باشد؛ زیرا لذت‌آفرینی در فرایند تعلیم خط به جذب و تداوم علاقه هنرجو کمک می‌کند. یافتن سرمشق‌های ساده و هنرجو پسند با مطالعه اشعار ادب فارسی قابل انجام است. این سرمشق‌ها می‌توانند ویژگی‌های زیر را داشته باشند:

- از مفردات و ترکیبات دوحرفی و سه‌حرفی غنی باشند؛
- دارای کلمات محدود و کشیده‌های ساده و خوش‌نما باشند؛
- معنی و مفهوم خوشایندی را به هنرجو القا کنند؛
- با استفاده از حروف و کلمات آن‌ها بتوان سطح زمینه یا کرسی را معرفی کرد.

اهمیت آموزش خط در مقاطع پایه

آموزش دادن هنر خط در مقاطع پایه یکی از راهکارهای ماندگار کردن این شالوده کهن و این استوانه فرهنگی مهم است. محمل اصلی این حرکت بنیانی در مدارس و کلاس‌های خوشنویسی است. در عین حال با توجه به ضرورت آموزش، مسئله مهم دیگر دستمایه‌ها و منابع آموزشی سنجیده برای ایجاد لذت‌آفرینی در فراگیرندگان است. «مشق‌های ساده خط» که دو ویژگی معنا و فرم زیبایی نگارشی را در خود پرورنده‌اند، یکی از این منابع اثرگذار به حساب می‌آید. به تجربه اثبات شده است که هنرجو در کلاس خط وقتی خود را در اجرای اصول مهم خط همچون کرسی و چیدمان چشم‌پسند موفق می‌بیند، این باور را برای تداوم یادگیری در خود احساس می‌کند. بر این مبنا، به وجود آوردن این احساس مهم نقطه عزیمت برای به نتیجه رسیدن آموزش خط به شمار می‌آید.

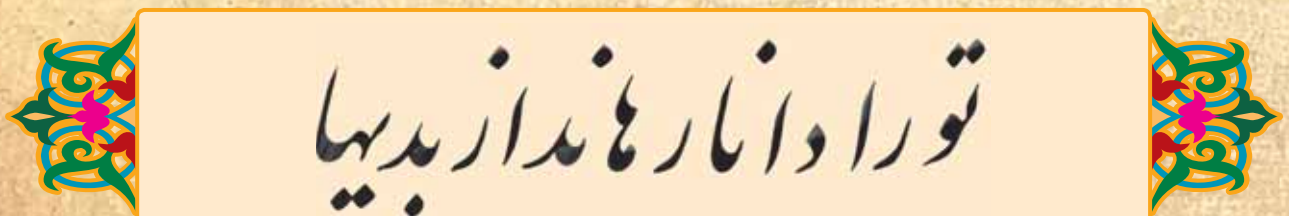
سادگی و لذت‌آفرینی از تمرین

در تمرین سرمشق‌های ساده خوشنویسی باید از نوعی ظرافت آموزشی و تربیتی استفاده کرد. به این سان که معلمان (به‌ویژه در دوره ابتدایی) و همچنین دبیران گران قدر هنر با مرور و آموزش این سرمشق‌ها می‌توانند آن‌ها را به راحتی به دانش‌آموزان انتقال دهند. در حقیقت، شکل دادن به این چرخه آموزشی و بهره‌گیری از یافته‌های به دست آمده در کلاس، پیام اصلی و کارکرد معین این سرمشق‌هاست. سهولت و سادگی این سرمشق‌ها مانع ایجاد چالش آموزشی در کلاس می‌شود و یادگیری تدریجی و همراه با لذت را، چه برای معلمان و چه برای دانش‌آموزان، میسر می‌کند. دبیران، مدرسان و هنرآموزان خوشنویسی به خوبی آگاه‌اند که سطرها یا دوسطری‌های آموزشی الزاماً دارای زیبایی‌های نگارشی سطرهای خوش ترکیب نیستند. به‌طور معمول، این نمونه‌ها و نمونه‌هایی از این گونه در روندی آرام و تدریجی چهره دیرپای هنر خط را برای رهرو آن نمایان می‌کنند. همت هنرآموز خط می‌تواند هنرجو را همچنان در مسیر آموزش نگاه دارد و او را برای مواجهه با دشواری‌ها و تمرین‌های مداوم خط آماده کند. به زبان ساده، این نمونه‌ها کارکرد آموزشی دارند. در عین حال، سعی بر آن بوده است که علاوه بر لطافت معنی، جلوه‌های زیبایی خط در آن‌ها لحاظ شود؛ هر چند که این نکته به شکل نسبی و متناسب با امکانات اجزا و کلمات سطر تحقق یافته است. مشق‌ورزی سرمشق‌های ساده این مجموعه با هدایت دبیر هنر و مدرس خط در یک دوره زمانی شش ماهه می‌تواند هنرجوی خط را در مسیر پیشرفت‌هایی لذت‌آفرین قرار دهد. نگارش و آموزش این سرمشق‌ها بر اساس کاربرد انواع و میزان سختی و سادگی کلمات، دربردارنده محتوای دوره مقدماتی و متوسط انجمن خوشنویسان است. باید توجه داشت که این سرمشق‌ها و دست‌نوشته‌ها از نمونه‌های اعلای هنر خوشنویسی نیستند اما می‌توانند مسیر هنرجویان را در مراحل مختلف یادگیری این هنر هموار سازند. بر این اساس، بیننده خبره این آثار بی‌آنکه وقت خود را در ارزیابی کمی و کیفی آن سپری کند می‌تواند آن‌ها را با خط خویش مجدداً روایت و بازنویسی کند و به نفع دانش‌آموزان از آن‌ها بهره‌گیری کند. آنچه در ذات و درون‌مایه این سرمشق‌های آموزشی نهفته است، درک تأثیر آن‌ها در فرایند تعلیم خوشنویسی است؛ روشی که در بوتۀ امتحان و تجربه تمرین و اثرگذار بوده است. گفتنی است که بر مبنای نظریه «کل آموزشی ژان پیازه» تلاش بر این بود که آموزش مفردات، حرکات دوحرفی و سه‌حرفی و کلمات در قالب کلیت سرمشق ارائه شده انجام گیرد. به‌عنوان پیشنهاد، تعدادی از این ابیات که ویژگی سرمشق‌های ساده را دارند، ارائه می‌شود. هر معلم و مدرس خوشنویسی می‌تواند با انتخاب‌های خود به این تعداد بیفزاید و آن‌ها را غنی‌تر کند.

الف - سرمشق‌های ساده با حرکات دوحرفی و سه‌حرفی

در این سرمشق‌ها ضمن تأکید بر خط زمینه (کرسی) و اصل مهم ترکیب (چیدمان حروف در کنار هم)، از حرکات دوحرفی و سه‌حرفی استفاده شده است. بنابراین، در این سرمشق‌ها از حرکات‌های غامض و دشوار خط نستعلیق خبری نیست. اجزای سرمشق‌ها به گونه‌ای است که در صورت آماده‌بودن ابزار نگارش (قلم‌نی با تراش خوب، مرکب صاف و روان و کاغذ مناسب) دانش‌آموز یا هنرجو می‌تواند پس از چند بار تمرین، خط خود را به آن‌ها نزدیک کند.

حرکت‌های دوحرفی و سه‌حرفی در سطرهای ساده

چه آوردی از راه دُور و دراز

نه نادر به جا ماند و نه نادری

دیده به دیدار یارِ شاد باد

که ناهبسی مانند راه از چا

مرا این وز کار آموزگار است

دوایر مفرد در سطرهای ساده

ای ز تو نور دل و دیدار ما

به مردی و آرمان خود را چو مردان

یکی چون رود دیگر آید به جای

پند پذیر از دل جان کوش را

دل منه بر زمانه گذران

با هر که گرم کنی از آن تو شود

چنان ز می که مورا از تو نبوده در

کشیده‌های تخت در سطرهای ساده

باد بهار است آمد و آورد و یادتو

سایه رحمت خدارا از سر ما و امداد

تأیر مراد دوست رود زورگارتو

زنده تاهست نام ایران باد

امید است سر رشته کار ما

گله از دست روزگار کن

چشم بد از روی خوست وور باد

بر خیز خواب نور دیده

فعالیت:

دانش آموزان می توانند در یافتن مشق های ساده ای که دارای کشیده تخت اند، با یکدیگر مشارکت کرده، پنج نمونه را پس از تأیید معلم هنر خوشنویسی کنند.

هر که بدی کرد به بنده بندید

هر چه آید بر سپهر ما نکند

از دل نرود هر سزا که از دیده رو

مژده ای دل که ترا یار نسید آرد

تا سر زود در سپهر شود که تو داری

هم ز خود جوی سپهر می خواهی

مردانه ار از سپهر این کار در کند

خوردۀ ام تر با تر شیرین بنا آورده ام

ای ترا نام نلبند و جاوید

دارم پری و سزار سواد

فعالیت:

با یافتن چند نمونه از سطرهایی که دارای کشیده‌های کمانی می‌باشند آن‌ها را اجرا کنید.

حرف (م)

غم و اندوه زور کار مخور

الهی امیدم به درگاه توست

خوب کم از بد نزنون بهتر

بهر آرامم دلم نام دلار آرام بگو

به کام تو باد ایست کار تو

آدم از دانه او مشاده به دام

فعالیت:

با راهنمایی معلم هنر، دانش‌آموزان مصرع‌های ساده‌ای را که حرف «میم» دارند، پیدا می‌کنند و آن‌ها را در قالب قطعات خوشنویسی، می‌نویسند و آماده می‌سازند.

دایره (ش)

بهار آمد بهار آمد خوش آمد

دنیا به کام و گردش ایام بر مرا

خوش بود یادگار دوست مرا

به ادب کوی همی پسر همی کوی

پایه پایه برتوان ریشن به باک

سرمشق‌های ساده و متنوع

باسبینماکه از زر کور کرد

در دوش زمانه ز مایا دگارا

هر زیان از زبان شود پکیدا

همه در دین افسردن خوردن است

چو دادی قول بر قولست و ناکن

لذت‌یاشن از یاقهٔ

از آغاز دست‌پایان کنسید

همیشهٔ کنخواه مردمان باش

تمرین زیاد بهترین استیاد است

به‌نگی کوشش تا جاویدمانی

اگر بد کنی چشم‌سنگی مدا

فعالیت:

با مطالعه و بررسی، پنج سرمشق ساده و متنوع را بیابید و تحریر کنید.

گر که خواهی ره خط سازوی
بهترین ره بود مسیانه روی

به هر کار بار از دان راز کوی
در چاره از رای او بازجوی

امروز همه امیسا فردا
فردا همه آرزوی دیروز

نتیجه‌گیری

سرمشق‌های ساده خوشنویسی در کلاس آموزش خط با حرکت پله‌پله، دانش‌آموزان و هنرجویان را به دنیای خوشنویسی وارد می‌کند. بر این اساس، شایسته است دبیران محترم هنر و هنرآموزان گرامی خوشنویسی برای آن‌ها در فرایند تعلیم خط سهم بسزایی قائل شوند. بی‌تردید، این حرکت گام‌به‌گام می‌تواند راه را برای رسیدن به هدف‌های رفتاری که نمونه بارز آن ایجاد علاقه و انگیزه برای خوش خطی و تمرین خط است، به خوبی هموار کند. آماده‌سازی مجموعه‌ای از سرمشق‌های ساده اولین گام انگیزه‌آفرین برای برپایی نمایشگاه‌های خوشنویسی در کلاس به شمار می‌آید. بنابراین، تأکید بر نکته محوری این نوشتار همچنان مورد نظر نگارنده است: مشق‌های ساده را جدی بگیر!